

O FAMILIE DIN NEGURA VREMII

VICTOR-HORAȚIU CIOBANU

A FAMILY UNDER THE DARKNESS OF TIME

ABSTRACT. *The text centres upon the cultural heritage of the Sălaj County Art Museum, placed in Zalău (Romania), where it took place the discovery of some artistic works that belonged to the private collection of the Austro-Hungarian diplomat Stephen Ugron von Abranfalva, who was one of the most significant art collectors from South-Eastern Europe. During his diplomatic missions, the baron obtained several art masterpieces, which were put in the family thesaurus created at his residence from Zau de Câmpie. According to the 1928 evaluation, the castle owned some Baroque and Academic paintings, lithographies with historical subjects taken from the Hungarian national history and some copies of old masters such as Tintoretto, Titian, Rubens or Francois Boucher. At the end of WWII, the castle was confiscated by the Romanian Communist Regime and its heritage was dispersed through several regions of Romania. In the Museum of Zalău, one can admire 3 landscapes, 2 lithographies and 17 family portraits which are supposed to be taken from Zau de Câmpie castle. Some of them belonged to Ugron family (there can be identified 5 generations), while others were the property of Janos Bannfy, the last owner of the castle, who took them from the Beaux-Arts Museum of Budapest. The paintings were realised either by local artists (like Matyas Veress) or by some artistic personalities of international recognition. In this case, it has to be remembered Paja Jovanovic (1859–1957), the national painter of Serbia, who executed in 1913 5 portraits of the Ugron family.*

KEYWORDS: *heritage, collection, Ugron de Ábránfalva, Zau de Câmpie, baroque*

REZUMAT. *Muzeul Județean de Istorie și Artă-Zalău deține în patrimoniul său o serie de portrete, peisaje și litografii care ar putea face parte dintr-una din cele mai mari colecții de artă din Europa de Sud-Est, cea a baronului István Ugron de Ábránfalva, diplomat de renume al regimului Austro-Ungar. Colecția a fost depozitată la castelul acestuia de la Zau de Câmpie și cuprindea, conform inventarului din 1928, lucrări ale picturii baroce și academiste, cărora li se adăugau reproduceri după Tintoretto, Tizian, Rubens și Francois Boucher. La sfârșitul celui de-al doilea război mondial, castelul a fost confiscat de comuniști, iar patrimoniul acestuia a fost dispersat în diverse locuri din țară. La Zalău au fost descoperite atât piese din colecția Ugron (17 portrete ale unor membri de familie, desfășurate pe fundalul a 5 generații), cât și achiziții ulterioare făcute de János Bannfy (ultimul proprietar al castelului) de la Muzeul de Arte Frumoase din Budapesta. Unele lucrări sunt pictate de maeștri locali (cum ar fi Mátyás Veress), în vreme ce altele se datorează unor figuri de talie internațională, remarcându-se în special Paja Jovanovic (1859–1957), pictorul național al Serbiei, care și-a pus semnătura pe 5 portrete de familie, datate 1913.*

CUVINTE-CHEIE: *patrimoniu, colecție, Ugron de Ábránfalva, Zau de Câmpie, baroc*

Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău deține în patrimoniul său 24 de tablouri provenite, presupunem, din colecția lui István Ugron, proprietarul castelului de la Zau de Câmpie (jud. Mureș), construit de arhitectul Lajos Pákey între 1909–1911. Tablourile au fost transferate de la Muzeul de Istorie din Turda, prin decizia nr. 327/ 1966 a Sfatului Popular al Regiunii Cluj, și duse în depozit alături de alte opere de artă din colecția de artă contemporană, nefiind valorificate până în prezent. În anul 2009, cu ocazia efectuării unei verificări de inventar, conștientizând valoarea operelor, s-a prevăzut cercetarea acestora. Cu ocazia

unei solicitări din partea istoricului de artă Cioban Victor-Horațiu de a efectua un demers de cercetare sub formă de voluntariat în cadrul Muzeului de Artă Ioan Sima, s-a reluat ideea de valorificare a acestor opere. Ca prim rezultat al acestor cercetări, în 2014 s-a realizat o expoziție din seria acestor lucrări de artă, unele bine păstrate, altele supuse unui proces de degradare, necesitând o restaurare.

Familia Ugron de Ábránfalva (Obrănești) este atestată documentar începând cu 1103 și se presupune c-ar proveni dintr-o ramură Árpáďiană¹ stabilită în zona actuală a jud. Harghita, unde a deținut o serie de domenii feudale vreme de aproape 1000 de ani. Însă, linia ei genealogică poate fi urmărită abia de la 1447, când se vorbește despre Ugron László, fiul lui Ugron István, căsătorit cu Erzsébet Kálnoky de Köröspatak (Valea Crișului, Covasna), cu care are 3 fii: Kelemen, Demjén (Urkon) și Domokos.² Ramura principală se dezvoltă în jurul lui Kelemen, care moștenește domeniul în virtutea dreptului de *primogenitură*, și se căsătorește apoi cu Erzsébet Jakabffy de Szenterezsébet.³ Un strănepot al acestuia, Pál, intră în slujba principelui Gabriel Bethlen, unde deține o serie de funcții notabile. Așa începe ascensiunea acestei familii, care se transformă treptat dintr-un neam de moșieri locali într-o reprezentantă majoră a nobilimii ardeleni, stabilind legături cu descendenți ai stirpelor Kuun de Osdola, Rhédey, Bethlen, Rác de Galgó (Gălgău), Kemény, Bánffy, Kendeffy etc, prin intermediul cărora a intrat în ramura unor importante case dinastice din Europa, cum ar fi cea de Habsburg sau de Windsor (Hanovra).⁴ Dintre reprezentanții de seamă ai neamului Ugron, un rol aparte îl ocupă diplomatul István Ugron (1862–1948), o figură notorie a politicii externe europene de dinaintea primului război mondial, datorată misiunilor sale consulare, care au culminat cu funcția de ambasador al Austro-Ungariei în Serbia (1913)⁵ și cu implicările în cauza poloneză (1917).

István Ugron aparține ramurii Mezőzáh a familiei Ugron, unde a construit un castel în stil istorist, după modelul construcțiilor medievale franceze, cu scopul de a-și arăta prestigiul social, dar și pentru a emite pretenții la mâna unei prințese ruse⁶ (se pare c-ar fi vorba de contesa Rosalie Fürstenberg-Toumanov⁷, de la care posedă și un portret, deși în preajma locului circulau zvonuri că a fost logodit cu una din ficele țarului Nicolae II).⁸ Organizat după modelul calendarului (365 ferestre, 4 turnuri, 52 camere, 7 terase, 12 holuri), castelul adăpostea una din cele mai mari colecții particulare de artă din Europa de Sud-Est, ce cuprindea atât amintiri de familie, cât și portrete de demnitari (împăratul Franz Josef, prințesa Sissi, papa Pius X, groful Plater, contesa de Benomar, țareviciul Alexei Romanov, casa regală sârbă și georgiană, prinții Trubetzkoy), litografii cu subiecte istorice (*Vechii armeni*, *Könyves Kálmán*, *Armata lui Bem*, *Războiul din Italia*), peisaje cu locuri din Orient, Italia și Grecia, tablouri academice executate de maeștri germani (Franz von Stuck, Paul Meissner, Ludwig Asher), ruși (Vasili Vereschagin), polonezi (Josef Brodowski, Frantisek Zmurko, Stefan Bakalowicz, Stanislaw Zawadzki), cehi (Benes Knüpfer) și sârbi (Paja Jovanovic); artă veche din sec. XVI–XVIII (*Scenă de carnaval* – Barent Gael, *Portretul unui capucin* – Jan Van der Hoecke, *Toma Necredinciosul* – Luca Giordano, *Adorația Magilor* – Veronese, copii după Tintoretto (*Acteon*), Tizian (*Danae*), Rubens (*Răpirea Europei*), Francois Boucher (*Diana după baie*).⁹ Colecția a fost dispersată odată cu confiscarea castelului de către comuniști, iar destinul ei rămâne sub semnul întrebării. Se știe doar de inventarele realizate de către proprietari, ultimul fiind cel din 1928, care a fost întocmit de János Bánffy. Acesta s-a căsătorit în 1894 cu sora cea mică a baronului, Rozália, și a fost desemnat ca moștenitor al castelului, deoarece baronul nu avea urmași.

¹ www.kislexikon.hu

² Genealogy.euweb.cz/hung/ugron1.html

³ *Ibidem*

⁴ *Ibidem*

⁵ Godsey, William, *Aristocratic Redoubt. The Austro – Hungarian Foreign Office on the Eve of the First World War*, West Lafayette, Purdue University Press, 1999

⁶ *Ugron, un palat pentru o prințesă în România Liberă*, 8 mai 2008

⁷ Inventarul de la Zau, 1928 în Fondul Arhivar Istvan Ugron, Direcția Arhivelor Naționale, Cluj-Napoca

⁸ *Ugron, un palat pentru o prințesă în România Liberă*, 8 mai 2008

⁹ Inventarul de la Zau, 1928

Tablourile descoperite la muzeul din Zaláu provin atât din obiectele menționate în inventarul din 1928, cât și din achiziții ulterioare făcute de János Bánffy și fiul acestuia, István, care au cumpărat de la Muzeul de Arte Frumoase din Budapesta lucrări de Miess Friedrich (*Portret de țărancă româncă*), Karl Ziegler (*Portret de săsoaică*), Edvi Illás Aladár (*Înainte de apusul Soarelui*), Kriesch Körösfői Aladar (*Păstorii, 1903*) și Tibor Boromissza (*Peisaj cu căruță, 1928*). Cu excepția a 3 lucrări, care aparțin genului peisagistic (Körösfői, Boromissza, Edvi Illás Aladár) și a 2 litografii cu subiecte istorice (*Armata lui Bem, Könyves Kálmán*), tablourile sunt portrete. Două dintre ele redau fizionomiile unor persoane necunoscute, în vreme ce restul (17) sunt reprezentări ale membrilor familiei. Se pot identifica 5 generații, desfășurate pe parcursul a 150 de ani (intervalul 1789–1939).

Prima generație este constituită de László Ugron (1756–1806) și Júlia Dániel (1767–1811), căsătoriți la 1785. László este fiul fondatorilor ramurii Mezőzáh (István Ugron și Anna Bánffy, căsătoriți la 1735¹⁰), în vreme ce Júlia este fiica lui Ferenc Dániel și Júlia Pálffy. Soțul poartă un costum Empire și a fost pictat de un reprezentant al școlii din Târgu-Mureș (rămas deocamdată anonim), iar soția poartă o rochie rococo și a fost pictată, probabil, de pictorul clujean Mátyás Veress (1739–1809), care a mai executat și alte portrete pentru familia Dániel (*Antal Daniel (1789), Edmunda Daniel*). Urmează apoi a doua generație, formată din judele István Ugron (1786–1867), fiul cel mare al lui László, al cărui portret e posibil să fie o lucrare de tinerețe a lui Miklós Barabás (1810–1898), pictată la 1829¹¹, soția lui, Katalin Toldalagi (1800–1860), pictată de Sikó Miklós (1818–1900) la 1855 și mama acesteia, Katalin Vay (1781–1831), pictată de un artist din școala de Târgu-Mureș. Se observă un salt calitativ față de portretele generației anterioare, datorat creșterii prestigiului familiei, care acumulează o avere suficientă pentru a finanța artiști de prestigiu. În 1857, fiul judeului, Sándor Ugron (1826–1901), o ia de nevastă pe Rozália Kendeffy (1836–1898), intrând astfel în rândurile elitei nobiliare din Imperiul Habsburgic. Ca atare, se orientează spre pictori vienezi de curte (Anton Einsle, Ferdinand Waldmüller, Georg Decker, Carl Rahl etc), care le execută portretele în maniera Biedermeier, rezultând adevărate capodopere ale genului. În preajma acestei ambianțe se formează și gusturile fiilor. Mezina familiei, Ilona Ugron (1860–1893) este portretizată de Benes Knüpfer (1848–1910) undeva în preajma căsătoriei cu Pál Szentkereszty de Zágon, urmând ca la 1913 diplomatul István Ugron, devenit proprietar al castelului, să-l invite la castel pe maestrul academist Paja Jovanovic (1859–1957), pentru a-i executa propriul portret. În timpul vizitei, Jovanovic a mai pictat-o pe Rozália Ugron, precum și portrete funerare în onoarea părinților diplomatului (Sándor Ugron și Rozalia Kendeffy), respectiv a fratelui său cel mare, Miklós Ugron (1858–1899). Toate arată dovada măiestriei deosebite a artistului, prin intermediul căreia a devenit pictorul național al Serbiei. Diplomatul a mai fost portretizat și de polonezul Stanislaw Zawadzki (1878–1960), care a participat cu această lucrare la Salonul din 1917, unde a fost și premiat. Ultimul proprietar al castelului, János Bánffy (1870–1946) apare într-un tablou al lui Zygmund Ajdukiewicz (1861–1917), în vreme ce fiul său, István Bánffy, și nevasta acestuia, Emma Mikes de Zabola, au fost pictați de Vilmos Mátrai în 1939. Colecția din Zaláu mai conține și un portret al Rozáliei Mária Mikes, o străbunică de-a Emmei, pictat de Szabó János (1784–1851) la începutul sec. XIX, respectiv al bunicii lui István Ugron (din partea mamei), Róza Weer Tarcsai, pictată de același maestru vienez de la 1857 care i-a portretizat pe Sándor Ugron și Rozália Kendeffy.

În concluzie, portretele familiei Ugron de la muzeul din Zaláu posedă o valoare artistică deosebită, fiind demne de a fi incluse oricând în lista obiectelor de patrimoniu național și universal. Ele reprezintă doar o parte dintr-o colecție distrusă de aroganța și trufia unei ideologii anti-culturale, care nu valoriza decât acele piese capabile să-i asigure propria legitimitate, și evocă atmosfera unei epoci demult apuse, desprinse parcă din cărțile de povești. Nu degeaba au aparținut unui *palat construit pentru o prințesă*.

¹⁰ Genealogy.euweb.cz/hung/ugron1.html

¹¹ <http://www.angelfire.com/ne/OtthonIskola/Barabas.html>

BIBLIOGRAFIE

- Ugron, un palat pentru o prințesă în România Liberă, 8 mai 2008
Direcția Arhivelor Naționale, Cluj-Napoca; fond personal Istvan Ugron
Genealogy.euweb.cz
[//www.angelfire.com/ne/OtthonIskola/Barabas.html](http://www.angelfire.com/ne/OtthonIskola/Barabas.html)
- Bastiani, Alberto, *East Central-Europe and the great power politics (19th–20th centuries)*, Junimea, Iași, 2004
- Bérenger, Jean, *Istoria Imperiului Habsburgilor: 1273–1918*, Universitas, București, 2008
- Gergely, Andras, *Istoria Ungariei*, Kriterion, București/Cluj, 2000
- Godsey, William, *Aristocratic Redoubt. The Austro – Hungarian Foreign Office on the Eve of the First World War*, West Lafayette, Purdue University Press, 1999
- Howard, Jeremy, *East European Art*, Oxford University Press, London, 2006
- Jelavich, Charles și Barbara, *Formarea statelor nationale balcanice 1804–1920*, Dacia, Cluj-Napoca, 2006
- Rak, Jiri; Vondráček, Radim; Jenkins, Lawrence, *Biedermeier: art and culture in central Europe: 1815–1848*, Oxford Classics, London, 2001